

آسیب‌های اخلاقی رابطه پسر و دختر

Ahmadpoor1@gmail.com

علی احمدپور / عضو هیئت علمی گروه معارف اسلامی دانشگاه محقق اردبیلی

پذیرش: ۹۳/۱۰/۱۲

دریافت: ۹۳/۴/۲۹

چکیده

یکی از روابط آسیب‌زا و مخربی که جامعه ما را تهدید می‌کند، رابطه پنهانی و ناسالم بین دو جنس مخالف است. از دیدگاه دین مقدس اسلام، زنان و مردان در جامعه می‌توانند با رعایت حدود شرعی با یکدیگر برخورد و تعامل داشته باشند و در عین حال، حریم یکدیگر، حیا و عفت خود را نیز حفظ کنند و از روابط پنهانی خودداری کنند.

هدف پژوهش حاضر که به روش توصیفی - تحلیلی صورت گرفته، بیان آسیب‌های اخلاقی روابط پنهانی بین پسر و دختر و دلایل مخالفت دین مقدس اسلام با این‌گونه دوستی‌هاست و راه‌کارهای پیش‌گیری و برون‌رفت از این معضل اجتماعی را مطرح می‌کند.

یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که افزایش بی‌اعتمادی و سوءظن، فروپاشی خانواده، احساس گناه، تأخیر در ازدواج، بی‌عفتی و آبروریزی، سلب کرامت انسانی و تسلط شیطان، از مهم‌ترین آسیب‌های روابط پنهانی دختر و پسر می‌باشد.

کلیدواژه‌ها: روابط پنهانی، پسر، دختر، آسیب‌های اخلاقی.

مقدمه

معاشرت و ارتباط سازنده با دیگران، یکی از مهم‌ترین و اصلی‌ترین نیازهای روحی و روانی آدمیان است؛ تا جایی که به عقیده بسیاری از فیلسوفان، آدمیان مدنی بالطبع اند؛ یعنی ذات و فطرت آدمی به گونه‌ای است که حتماً باید زندگی اجتماعی داشته باشد و در اجتماع زیست کند. همان‌گونه که راغب اصفهانی می‌نویسد: وجه نام‌گذاری انسان به خاطر زیادتی انس او، و به جهت آن است که آفرینش او به گونه‌ای است که قوام زندگی او با انس با انسان‌های دیگر است؛ از این رو، انسان مدنی بالطبع می‌باشد (راغب اصفهانی، ۱۴۱۲ق، ص ۹۴).

هیچ انسانی در شرایط عادی، به تنهایی توانایی بقا و ادامه حیات ندارد. انسان در اجتماع به دنیا می‌آید، در اجتماع است که می‌تواند باقی بماند و در اجتماع است که می‌تواند کیفیت زندگی خود را ترقی دهد. آدمیان، نه تنها برای آغاز حیات خود نیازمند دیگران هستند، بلکه در همه مراحل بعدی زندگی نیز به دیگران محتاجند. انسان در معاشرت با دیگران است که می‌تواند خود را بهتر بشناسد، ویژگی‌ها و توانمندی‌ها و ناتوانی‌های خود را دریابد و به تصویری درست و واقع‌بینانه از خود دست یابد (شریفی، ۱۳۹۰، ص ۱۱۶ و ۱۱۷).

انسان برای رسیدن به تکامل و پیشرفت، نیاز به ارتباط با هم‌نوعان خود دارد که به واسطه این رابطه، از تنهایی و گوشه‌نشینی خارج شده و از زندگی در کنار دیگران احساس خوشبختی نماید. همین نیاز به ارتباط، انسان را وادار می‌کند که ازدواج کند و تشکیل خانواده بدهد. ولی این ارتباط باید در چارچوب اصولی اخلاقی و شرعی باشد و عشق و علاقه به جنس مخالف و نیاز به ارتباط با او، از چارچوب هنجارهای اجتماعی و دینی خارج نشود و به سوی بی‌عفتی و گناه کشیده نشود.

یکی از مهم‌ترین آسیب‌های روابط با دیگران که در جامعه ما نیز رواج دارد، دوستی‌ها و روابط پنهانی بین جوانان مجرد و حتی بعضاً افراد متأهل است، و این مسئله به نام دوستی با جنس مخالف مشهور شده است. به خاطر ضرورت و اهمیت موضوع، در این مقاله سعی شده به مهم‌ترین علل و عوامل این نوع روابط و چگونگی پیش‌گیری و برون‌رفت از این معضل اجتماعی پرداخته شود. قرآن کریم شدیداً با این روابط به مخالفت برخاسته و در دو آیه به این موضوع اشاره کرده است؛ یکی در آیه ۵ سوره «مائده» و آیه ۲۵ سوره «نساء» زنان و مردان را از داشتن روابط دوستانه با جنس مخالف برحذر داشته است و آن را مورد مذمت قرار داده است. به مردان می‌فرماید: با دخترانی که روابط دوستی مخفیانه‌ای با دیگران داشته‌اند ازدواج نکنید: ﴿فَأَنْكِحُوهُنَّ بِإِذْنِ أَهْلِهِنَّ وَأَتُوهُنَّ أَجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرِ مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ أَخْدَانٍ﴾ یعنی آنان را با اجازه خانواده‌هایشان به همسری خود درآوردید و مهرشان را به طور پسندیده به آنان بدهید به شرطی که پاکدامن باشند و زناکار و دوست‌گیران پنهانی نباشند. در آیه ۵ سوره «مائده» نیز خطاب به مردان می‌فرماید: شما با زنان پاکدامن مسلمان ازدواج کنید و خود نیز پاکدامن باشید نه زناکار و نه آنکه زنان را در پنهانی دوست خود بگیرید: ﴿وَلَا تُتَّخِذِي أَخْدَانٍ﴾ (احمدی، ۱۳۹۱، ص ۳۷). پیشینه و اولین نشانه‌های دگرگونی فرهنگی و گرایش به فرهنگ غرب در روابط زن و مرد را می‌توان از میانه‌های دوره قاجار در ایران پی گرفت. پس از روی کار آمدن سلسله پهلوی، با نفوذ بیشتر فرهنگ غرب و تلاش روشن‌فکران غرب‌زده، راه‌کارهای آسان و مشروع برقراری بیشتر روابط، مانند ازدواج موقت، ناپسند دانسته شد و تلاش گسترده‌ای برای ترویج روابط آزاد و نفی

مفهوم «اختلاط» و «ارتباط»

اختلاط در لغت به معنای آمیختن، در هم شدن و آمیختگی است، اما در اصطلاح، به فضایی گفته می‌شود که دو جنس اعم از دو جنس موافق و یا مخالف به راحتی بتوانند با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. اختلاط، زمانی قهری و غیراختیاری است؛ مثل محیط‌هایی که در روند تشکیل آن انسان‌ها به طور مستقیم دخیل نبوده‌اند؛ مانند خیابان و بازار که بالطبع در این نوع روابط، پایداری و دوام وجود ندارد؛ زیرا انسان‌ها برای برطرف کردن نیازهایشان ناچار از اختلاط هستند؛ اما زمانی ساختگی و مصنوعی است و انسان به وجود آورنده آن است؛ مانند محیط‌های دانشگاهی، مسجد، مجموعه‌های فرهنگی، ادارات و... که نوع روابط و برخوردها در محدوده زمانی و مکانی خاص و دارای پایداری است؛ مانند دانشگاه که جو آن جوان، و مشغله آنها دانش‌جویی است (اسفندیاری، ۱۳۸۵، ص ۸).

با وجود اشتراک معنایی میان اختلاط و ارتباط، باید گفت مجموعه رفتارهایی که انسان‌ها در تماس با یکدیگر با توجه به نوع فرهنگ و آداب و رسوم و آموزه‌های ملی ابراز می‌دارند، «رابطه» نامیده می‌شود. رابطه و برقراری ارتباط با دیگران به خودی خود محکوم به فساد و تباهی نیست و این هدف و مقصود نهایی طرفین است که صفت سالم و یا ناسالم بودن را به آن می‌دهد.

نباید رابطه بین دختر و پسر یا زن و مرد را به طور عام، یک معضل و مشکل تصور کرد. تداوم و بقای بشر بسته به وجود ارتباط میان انسان‌هاست، اما آنچه که مدنظر و جای اشکال است، نفس ارتباط نیست، بلکه آفت‌های پیرامون ارتباط است. از جمله این آفت‌ها می‌توان به نگاه جنسیتی، جذابیت‌ها، پیوند عاطفی و عدم رعایت حدود متقابل در روابط اشاره کرد (همان).

رابطه دختر و پسر که به علت نیازهای اجتماعی

هنجارهای شرعی و عرفی در روابط زن و مرد صورت گرفت. پس از گذشت چند سال از پیروزی انقلاب، به تدریج نشانه‌های نفوذ فرهنگی غرب نیز نمایان شد. اختلاط‌های به وجود آمده در سطح جامعه چه در محیط‌های کاری و چه در محیط‌های علمی و عدم آشنایی بیشتر مردم با محدوده روابط، موجب بروز دوگانگی فرهنگی در جامعه شد، به گونه‌ای که گاهی در فضاهای دانشگاهی، ارتباط‌های نزدیکی بین دختران و پسران وجود دارد که در ابتدا توجهات درسی و کاری پیدا می‌کند، اما معمولاً به مرور فراتر از آن می‌رود. گفته می‌شود این ناهمگونی فرهنگی، به دلیل التقاط فرهنگ اسلام با فرهنگ غرب یا ناسازگاری سنت با مدرنیسم به وجود آمده است.

از سویی، جامعه برخی ارزش‌ها و هنجارهای زندگی مدرن را پذیرفت و از سوی دیگر، درصدد حفظ برخی سنت‌های بومی و هنجارهای اسلامی برآمد که حاصل آن، ناهماهنگی و ناکارآمدی نظام فرهنگی است (جوان، ۱۳۸۷، ص ۱۷۲).

سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که آسیب‌های اخلاقی که از این نوع روابط متوجه دختر و پسر می‌شود چیست؟ سؤالات فرعی نیز عبارتند از: علل و عوامل روابط پنهانی چیست؟ و چه راه‌کارهایی برای پیش‌گیری و برون‌رفت از این مسئله وجود دارد؟

در این نوشتار سعی شده با استفاده از متون دینی (آیات و روایات)، به این سؤالات پاسخ داده شود. از آنجاکه انسان برای سعادت و خوشبختی در این دنیا و عالم آخرت، نیازمند تزکیه و پاک‌سازی خود از گناهان از جمله روابط پنهانی است و در پژوهش‌های قبلی صورت‌گرفته، به آسیب‌های دنیوی (مثل افت تحصیلی، ایجاد مشکلات روحی و...) پرداخته شده بود تا آسیب‌های اخلاقی، نیاز به این تحقیق احساس شد.

ندارد. در جامعه‌ای که معمولاً نیمی از آن را جنس مرد و نیمی دیگر را جنس زن تشکیل می‌دهد، چاره‌ای جز ارتباط دو جنس مخالف با همدیگر نیست. به تعبیر دیگر، اجتماع مجموعه‌ای از زنان و مردان است و قابل تقسیم به جامعه مردان و جامعه زنان نیست. بر حسب دیدگاه اسلام، زن و مرد باید با نگاه به شخصیت انسانی هم که به طور قطع در روابطی سالم خود را نشان می‌دهد، در تعاملات اجتماعی حضور یابند.

عایقی مفید و مؤثر به نام هویت انسانی وجود دارد که سبب ایجاد جریانی سالم و آسیب‌ناپذیر در روابط میان زن و مرد می‌شود. بر این مبنای مرد باید در زیرساخت‌های فکری خویش، تصویر درستی از زن به عنوان یک شخصیت ارجمند، پاک، باکرامت و باحرمت داشته باشد و زن نیز باید در روساخت‌های رفتاری‌اش که وجوه ارتباطی او را در پوشش، گفتار و حرکات نمایان می‌سازد، حرمت و کرامت زن بودن خود را نشان دهد (نیکزاد، ۱۳۸۳، ص ۱۱۷-۱۵۰).

راه‌حل صحیح اسلام توجه به امیال حقیقی و واقعی انسان‌ها و ارضای آن در حد لازم و سالم به نحوی است که مزاحم رشد معنوی و قرب او نگردد و از سوی دیگر، با برطرف کردن زمینه‌های سوء تأثیر، به راحتی بتواند راه کمال را طی کند. اصل رابطه دختر و پسر ممنوع نشده است، بلکه اسلام آن را روشمند و نظام‌مند کرده است؛ زیرا اگر این نیاز نیز مانند سایر نیازهای جسمی و روانی، بخواهد به طور کامل ارضا شود و انسان را دچار مشکلی نکند باید تحت ضابطه، نظم و شرایط خاص خود باشد. اسلام می‌خواهد انواع لذت‌های جنسی در محیط و

درون خانواده شکل گیرد و از این طریق، آرامش روحی و روانی و پیوندهای عاطفی نیز برقرار بماند و با طرح آن در محیط جامعه، به پیوند خانواده و اجتماع نیز آسیب وارد

گریزناپذیر است، در صورتی یک رابطه اجتماعی سالم و رشدیافته خواهد بود که فارغ از احساسات و تمایلات عاشقانه و جنسی باشد و طرفین با محترم شمردن اصول و عقاید دینی و مذهبی و اخلاقی مورد قبول جامعه خودشان، با یکدیگر ارتباط برقرار کنند.

تعریف دوستی دختر و پسر

مقصود از دوستی دختر و پسر «رابطه‌ای است نسبتاً صمیمانه و گرم و عمدتاً پنهانی که از طریق دیدارهای مخفیانه، رد و بدل کردن نامه و یا برقرار ساختن ارتباط تلفنی بین دختر و پسر، ایجاد می‌شود» (احمدی، ۱۳۷۲، ص ۱۱۳).

انواع روابط

الف. روابط سازنده: ارتباطی سالم است که بر پایه تکریم شخصیت و عزت نفس و احترام متقابل افراد انسانی استوار باشد. روابطی که بر این اساس پایه‌گذاری شود، افراد را در برابر انحراف‌ها ایمن می‌کند. بر این اساس، اگر کسی کرامت و عزت نفس داشته باشد هیچ وقت تن به روابط پنهانی نخواهد داد.

ب. روابط مخرب: روابطی که بر اساس همدلی نباشد، مخرب است. اساس روابط ناسالم، تحقیر شخصیت طرفین است (حسینی، ۱۳۸۹، ص ۳۰). در رابطه پنهانی دختر و پسر، هر لحظه امکان به هم خوردن رابطه وجود دارد که منجر به افول شخصیت دو طرف به‌ویژه دختر می‌شود. همچنین از نظر شرعی، دوستی بین دختر و پسر جایز نیست؛ چون ترس افتادن به گناه در میان است (حسینی، ۱۳۹۰، ص ۲۳۰).

روابط دختر و پسر از دیدگاه اسلام

از دیدگاه اسلام، ارتباط میان زن و مرد فی‌نفسه ممنوعیتی

۱. تسلط شیطان

یکی از ضررهای روابط پنهانی، تسلط شیطان بر افراد است که خیلی آرام و با حوصله وارد شده و وسوسه خود را شروع می‌کند تا انسان را به گناه بیندازد. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله از خلوت کردن با زن نامحرم به شدت نهی کرده، می‌فرماید: «از خلوت کردن با زنان پرهیزید. قسم به خدایی که جانم در دست اوست، مردی با زنی خلوت نمی‌کند، مگر اینکه شیطان وارد می‌شود. اگر خوکی آلوده به کثافت به انسان بخورد، بهتر است از آنکه شانه زن بیگانه‌ای با مرد نامحرم برخورد کند» (شعرانی، بی تا، ص ۵۸۴).

این حدیث بیانگر نهی از خلوت و رابطه برقرار کردن با زنان نامحرم است که در صورت عدم رعایت این مسئله، شیطان انسان را به منجلاب فساد گرفتار خواهد کرد.

۲. سلب کرامت انسان

آیه شریفه **﴿وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ﴾** (اسراء: ۱۷) بیانگر این مطلب است که خداوند متعال برای همه انسان‌ها ارزش و حرمت قایل شده و آنها را تکریم کرده است. با توجه به این آیه، انسان نباید به وسیله ارتباط پنهانی با جنس مخالف بدون توجه به آموزه‌ها و سفارش‌های دین اسلام، ارزش و حریم خود را بشکند. بخصوص زنان باید با حفظ حجاب خود و پرهیز از رفتارهای سبک، به این خواسته قرآن جامه عمل بپوشانند؛ چراکه نداشتن حجاب و حرکت‌های سبک، مقدمه ارتباط‌های پنهانی با جنس مخالف است. اسلام با تشریح حکم حجاب، خواسته:

اولاً، شخصیت و کرامت زن را تأمین کند و او را از یک شخصیت ابزاری به شخصیتی مستقل تبدیل نماید؛ زنان بی حجاب، در حقیقت، خود را به عنوان ابزاری برای تأمین نگاه‌های آلوده مردان قرار می‌دهند. زنان بی حجاب، برای خود به عنوان یک انسان، ارزشی قایل

نشود. بی شک، زندگی واقعی آن است که با طراوت، آسایش، علم، آزادی، عدالت، برابری، برادری، تعاون و یک‌دلی همراه باشد؛ درواقع، زندگی، خود تلاش، طراوت، پیشرفت و رشد است. اسلام، همواره ارزش‌های اجتماعی مربوط به خانواده، مانند حرمت قایل شدن برای زندگی فرزندان، احترام متقابل میان مرد و زن و رفع تبعیض در تربیت بین دختر و پسر را مورد تأکید قرار داده است (مسجدجامعی، ۱۳۸۶، ص ۴۰۵ و ۴۰۸).

آسیب‌های اخلاقی روابط پنهانی

روابط پنهانی نامشروع بین دختر و پسر پیامدهای خطرناکی به دنبال دارد که اگر ادامه داشته باشد، زندگی فرد و خانواده‌ای را ویران و تخریب می‌کند. استاد مطهری درباره ارتباط نادرست دختر و پسر و آسیب‌های جدی آن بر پیکره نهاد مقدس خانواده می‌فرماید: «ازدواج در قدیم، پس از دوران انتظار و آرزومندی انجام می‌گرفت و به همین علت، زوجین یکدیگر را عامل نیک‌بختی و سعادت خود می‌دانستند، ولی امروز، معاشرت‌های آزاد و بی‌بندوبار پسران و دختران، ازدواج را به صورت یک وظیفه و تکلیف و محدودیت درآورده است... سیستم روابط آزاد، اولاً، موجب می‌شود که پسران تا جایی که ممکن است، از ازدواج و تشکیل خانواده سر باز زنند و فقط هنگامی که نیروهای جوانی و شور و نشاط آنها رو به ضعف و سستی می‌نهد، اقدام به ازدواج می‌کنند... ثانیاً، پیوند ازدواج‌های موجود، سست است و به جای اینکه بر پایه یک عشق خالص و محبت عمیق استوار باشد و هریک از زن و شوهر، همسر خود را عامل سعادت خود بدانند، برعکس، به چشم رقیب و عامل سلب آزادی و محدودیت می‌بیند» (مطهری، ۱۳۷۷، ج ۱۹، ص ۴۳۸). در ذیل، به مهم‌ترین آسیب‌های اخلاقی روابط پنهانی دختر و پسر اشاره می‌شود:

نیستند، بلکه نهایت ارزش خود را جلب توجه جنسی دیگران می‌دانند.

ثانیاً، حریم اجتماع را از بی‌عفتی و آلودگی‌های جنسی نگه دارد. اگر حریم اجتماع از نگاه‌ها و روابط آلوده جنسی حفظ شود، در آن صورت، بهتر می‌تواند به هدف خود نایل شود. بی‌حجابی موجب می‌شود محیط اجتماع که محیط کار و تلاش است، به محیطی برای ارضای خواسته‌های جنسی و امیال شهوانی تبدیل شود (شریفی، ۱۳۹۰، ص ۱۸۸).

۳. سلب غیرت

یکی از مهم‌ترین مسائلی که در دین مقدس اسلام از اهمیت زیادی برخوردار است صفت اخلاقی «غیرت» است. صفت غیرت در انسان، موجب ثبات و تحکیم پایه‌های خانواده می‌گردد و شخص غیرتمند، با تعصبی که نسبت به خانواده خود و حتی نسبت به ناموس دیگران دارد، بر خود لازم می‌داند که نگذارد نااهلان و نامحرمان به حریم آنها به ناحق نزدیک شوند. یکی از صفات خدا «غیور» است و از همین روست که کارها و گناهان زشت را حرام کرده است: «خداوند غیرتمند است و هر انسان غیرتمندی را هم دوست دارد و چون غیور است، گناهان زشت چه آشکار و چه پنهانش را حرام کرده است» (مجلسی، ۱۳۶۳، ج ۲۰، ص ۳۷۵). بنابراین، ارتباط دوستی با نامحرم و جنس مخالف از طریق روابط پنهانی، نوعی بی‌غیرتی نسبت به ناموس دیگران و حتی نسبت به ناموس خود است؛ چون افرادی که روابط با دیگران را قبیح نمی‌شمارند، دیگر این عمل برای آنها عادی شده و از اینکه دیگران با ناموس آنها دوست شوند ناراحت نمی‌گردند.

کسانی که از صفت اخلاقی غیرت برخوردار نیستند و دنبال ناموس دیگرانند و در مواجهه با گناهان مختلف

بی‌اعتنایی به خرج می‌دهند، ذلیل و خوار خواهند شد؛ چنان‌که رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «خدا، بینی مؤمن و مسلمانی را که غیرت نداشته باشد، به خاک ذلت می‌مالد» (همان).

انسان غیور باید مراقب همسر، دختر، خواهر و هم‌کیشان خود باشد و آنان را از انحراف باز دارد و نگذارد در موارد غیر ضروری با نامحرم در تماس باشند. اختلاط و روابط ناسالم، عاملی در گسترش فساد و انحراف، و پرهیز از آن مورد توجه جدی اسلام و پیشوایان دینی است. دین اسلام، برای اینکه مرد و زن به گناه نیفتند یا مقدمه گناه در روابطشان فراهم نشود، توصیه به حفظ حریم کرده، می‌فرماید: «وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ» (احزاب: ۵۳)؛ هرگاه از ایشان (زنان پیامبر) چیزی خواستید، از پشت پرده و حایل، طلب کنید. درست است که شأن نزول این آیه، درباره زنان رسول خدا ﷺ است، اما آیه شریفه مفهوم گسترده‌ای دارد که شامل همه عصرها می‌شود. بنابراین، آیه مذکور به منظور منع اختلاط زن و مرد و حفظ آنها از محرکات شهوانی وارد شده است. شهید مطهری می‌گوید: هر اندازه مرد و زن جانب ستر و پوشش و ترک برخوردهایی که مستلزم نظر است رعایت کنند به تقوا و پاک‌ی، نزدیک‌تر است (مطهری، ۱۳۷۷، ج ۱۹، ص ۴۹۹).

به خاطر همین رعایت حریم بین زن و مرد بود که دختران حضرت شعیب برای سیراب کردن گوسفندان صبر و حوصله به خرج دادند تا مردان از سیراب کردن گوسفندانشان فارغ شوند و به کناری بروند (قصص: ۲۳).

۴. افزایش بی‌اعتمادی و سوءظن

افرادی که به واسطه آشنایی در خیابان یا محیط‌های دانشگاهی و ایجاد علاقه و دوستی بین آنها، روابط پنهانی دارند و این رابطه بعداً منجر به ازدواج می‌شود، به مرور

و به آن خرده می‌گیرد و با اندک دقتی در متون دینی و سخنان پیشوایان دینی، روشن می‌شود که ارتباط با جنس مخالف، از چارچوب و قوانین خاص برخوردار است. اغلب جوانانی که چنین روشی را در پیش می‌گیرند، طولی نمی‌کشند که به خود می‌آیند و به گذشته خود می‌اندیشند. رفتارهای خود را با ملاک‌ها و معیارهای اخلاقی و شرعی مقایسه کرده، آنها را محک می‌زنند و دچار پشیمانی می‌شوند. اگر نتوانند به درستی از این فضای روانی خارج شوند، احساس گناه می‌کنند و این احساس گناه، منشأ بسیاری از ناگواری‌های روحی و روانی می‌شود (احمدی، ۱۳۹۱، ص ۳۲).

۷. تأخیر در ازدواج

برقراری ارتباط دوستانه، افزون بر ایجاد مشکلات اخلاقی، ذهن افراد را به خود مشغول می‌دارد و آنها را از دیدن موقعیت‌های حاضر و فرصت‌های در دسترس برای ازدواج غافل می‌کند. بنابراین، پسر یا دختر معمولاً به امید واهی چند سالی را به انتظار دیگری می‌نشینند، بی‌آنکه در پایان ازدواجی اتفاق افتد. این امر سبب افزایش سن دختران می‌شود و آنها را از ازدواج به موقع محروم می‌کند؛ ضمن آنکه کمتر کسی حاضر به ازدواج با دختری می‌شود که چندین بار با پسران متفاوت دیده شده است (آیت‌اللهی، ۱۳۹۱، ص ۱۱۳).

تا زمانی که دختر و پسر جوان نیاز فطری و جنسی خودشان را از راه ازدواج تأمین نکرده و به آرامش روحی و روانی نرسیده باشند، در معرض خطر هستند؛ از این رو، رسول خدا ﷺ می‌فرماید: «هر کس همسر اختیار کند (ازدواج کند)، نیمی از دین خویش را حفظ کرده است، پس باید نیم دیگر را با تقوای پیشگی حفظ کند» (حکیمی، ۱۳۸۰، ج ۶، ص ۲۳۱).

زمان اعتماد خود را نسبت به یکدیگر از دست می‌دهند؛ زیرا با خود می‌گویند: ممکن است همسرم که به راحتی با من ارتباط برقرار کرده است، قبلاً با دیگری نیز دوست شده باشد. این بی‌اعتمادی و بدبینی سبب نگرانی و اضطراب شده و در زندگی آینده آنها تأثیر ویران‌کننده‌ای می‌گذارد. این مسئله در سطح گسترده نیز به حس اعتماد عمومی و اجتماعی نیز آسیب می‌رساند. در جامعه‌ای که روابط پنهان دختران و پسران گسترده باشد، برای کسی که می‌خواهد ازدواج نماید و با دختر عفیف و پاک زندگی مشترک را آغاز کند، همیشه این دغدغه را خواهد داشت که آیا این دختر با شخص دیگری پیش از او رابطه نداشته است؟ بنابراین، برای پیش‌گیری از بدبینی و از هم‌پاشیدگی خانواده، باید از این‌گونه روابط ناسالم اجتناب کرد.

۵. فروپاشی خانواده و طلاق

براساس تحقیقات انجام‌شده، «۹۵ درصد روابط به ازدواج منجر نمی‌شود؛ از ۵ درصد باقی‌مانده که با هم ازدواج می‌کنند اکثر آنها به طلاق می‌انجامد» (هرمز، ۱۳۹۰، ص ۲۹۰). افرادی که روابط پنهانشان منجر به ازدواج می‌شود معمولاً بعد از ازدواج به مشکل برمی‌خورند. کاترین کوهان استاد دانشگاه پنسیلوانیا می‌گوید: به نظر می‌رسد ارتباطات این افراد زودتر از افرادی که با همدیگر دوست نبوده‌اند، سرد و منجر به طلاق می‌شود.

وی در ادامه می‌گوید: رابطه قبل از ازدواج به هیچ وجه سبب دوام زندگی زناشویی نمی‌شود» (روزنامه جمهوری اسلامی، ۱۳۸۰).

۶. احساس گناه

اظهار محبت و طرح رابطه دوستی با جنس مخالف، از رفتارهایی است که جامعه دینی و ارزشی آن را نمی‌پسندد

۸. بی‌عفتی و آبروریزی

دختر و پسر هر دو دارای غریزه‌ای جنسی هستند که به هنگام روابط و گفت‌و شنود تحریک می‌شود که اگر این غرایز کنترل نشود منجر به بی‌عفتی می‌شود و ضرر و زیان آن بیشتر متوجه دختران است.

برخی از بزرگان اخلاق راه‌هایی برای غلبه بر غریزه و شهوت جنسی و در نتیجه، رسیدن به عفت پیشنهاد کرده‌اند. برای نمونه مرحوم نراقی می‌نویسد: «روش مقابله با سلطه شهوت جنسی آن است که نخست، شخص در آثار و پیامدهای سوء آن بیندیشد؛ دوم، از عوامل تحریک و تشدیدکننده شهوت جنسی (مانند نگرستن و فکر کردن به جنس مخالف و مسائل جنسی و سخن گفتن و خلوت کردن با نامحرم) دوری کند» (نراقی، ۱۳۵۱، ص ۲۳۸).

همچنین دختر و پسری که در روابط پنهانی خود عکس‌ها و پیامک‌های عاشقانه بینشان رد و بدل می‌شود، از یک طرف، زندگی آینده آنها را به خطر می‌اندازد؛ چراکه بعضاً منجر به باج‌خواهی پسر از دختر می‌شود و از طرف دیگر، هر لحظه احتمال فاش شدن روابطشان و از بین رفتن آبرویشان می‌شود.

نتیجه اینکه روابط مخفیانه، بی‌عفتی و به دنبالش، آبروریزی را در پی دارد که خطرش متوجه فرد، خانواده‌ها و جامعه می‌شود.

علاوه بر موارد مزبور، آسیب‌های دیگری نیز می‌توان برای این‌گونه روابط برشمرد؛ از جمله: افت تحصیلی، بی‌رغبتی به ازدواج، اضطراب و استرس.

علل و منشأ روابط پنهانی دختر و پسر

۱. چشم‌چرانی و نگاه‌های هوس‌آلود

در قرآن و روایات متعدد، به کنترل نگاه سفارش شده است.

انسان اگر نگاه خود را کنترل نکند، شیطان او را با وسوسه‌های رنگارنگ به سوی گناه دعوت خواهد کرد. در واقع، نگاه بد مقدمه و زمینه‌ساز گناه و روابط پنهانی است. قرآن کریم در این زمینه می‌فرماید: مؤمنان (مرد و زن) نگاه خود را از نامحرم بگردانند: ﴿قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ... وَقُلْ لِّلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ أَبْصَارِهِنَّ﴾ (نور: ۳۱ و ۳۰).

از این آیه، می‌توان پیام‌های زیر را استخراج کرد:

۱. لازمه ایمان، حفظ نگاه از حرام است.
۲. جاذبه‌های غریزی را باید کنترل کرد.
۳. گناه را از سرچشمه جلوگیری کنیم و تقوا را از چشم شروع کنیم.
۴. چشم پاک، مقدمه پاک‌دامنی است.
۵. چشم‌چرانی و بی‌عفتی، مانع رشد معنوی انسان است.

۶. چشم‌چرانی در محضر خداست. در محضر خدا گناه نکنیم (قرائتی، ۱۳۸۸، ج ۶، ص ۱۷۲ و ۱۷۳).

منشأ انحرافات و فساد جنسی، «چشم‌چرانی» و نگاه هوسبازانه به نامحرم است. نگاه‌های آلوده، تخم شهوت را در دل بارور ساخته، صاحبش را به فتنه و انحراف مبتلا می‌کند. به دنبال نگاه است که انسان پایش را فراتر گذاشته و غرق گناهیانی مثل روابط پنهانی و جنسی نامشروع می‌گردد. امام صادق علیه السلام در این زمینه می‌فرماید: «الْأَنْظَرُ بَعْدَ الْأَنْظَرِ تَزْرَعُ فِي الْقَلْبِ الشَّهْوَةَ وَ كَفَىٰ بِهَا لِصَاحِبِهَا فِتْنَةً» (مجلسی، ۱۴۰۶ق، ج ۹، ص ۴۳۴)؛ چشم‌چرانی، تخم شهوت را در دل می‌کارد و چنین کاری، برای نگاه‌کننده کافی است که منشأ فتنه گردد.

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله و سلم هم فرموده است: «الْأَنْظَرُ سَهْمٌ مَسْمُومٌ مِنْ سِهَامِ إِبْلِيسَ...» (فیض کاشانی، ۱۳۷۶، ج ۵، ص ۱۸۰)؛ نگاه (به نامحرم) تیر زهرآلودی از تیرهای شیطانی است.

۲. کمبود محبت در خانواده

مرز روابط را نادیده خواهد گرفت. در اینجاست که مسئولیت خانواده‌ها و والدین هرچه بیشتر خود را نشان می‌دهد؛ چراکه وظیفه خطیر و سنگین تربیت و آشنایی فرزندان خود را با فرامین دین بر عهده دارند. و در نگه‌داری خانواده همین بس که به آنها امر کنید بدانچه که خدا امر کرده و نهی کنید از آنچه خدا نهی کرده است (ابن ابی‌جمهور، ۱۳۶۲، ص ۱۹۱).

یکی از عوامل روابط دختر و پسر، ندیدن محبت و صمیمیت از سوی خانواده به‌ویژه والدین است و این باعث می‌شود برای جبران آن محبت از دست رفته، میل به رابطه با جنس مخالف داشته باشند. دختر و پسر که در درون خانواده احساسات و عواطفشان و نیز نیازشان به محبت و مهربانی ارضا نشود و در جمع خانوادگی احساس غربت و تنهایی کنند، طعمه‌های آماده‌ای برای افراد فرصت‌طلب و سودجو می‌باشند و به راحتی به این وادی کشیده می‌شوند.

۴. خودنمایی و تحریک جنس مخالف

یکی از عوامل مهم گرایش و علاقه جوانان به روابط نامشروع با جنس مخالف، خودنمایی و بروز حرکات تحریک‌کننده و پوشش‌های جلف از طرف جنس مخالف است. در روابط سالم بین دو جنس، این نکته مستتر است که نباید انسان ارزش خود را تا آنجا پایین بیاورد که رفتار خاصی به منظور جلب توجه دیگران از خود بروز دهد. بروز رفتار مبتنی بر خودنمایی برای جلب توجه دیگران، نشانه عدم رشد کافی شخصیت در انسان است. انسانی که به لحاظ شخصیتی به سطوح بالاتر دسترسی پیدا می‌کند، بر اساس اصول و ضوابط انسانی عمل می‌نماید نه برای جلب توجه دیگران. انسانی که بخواهد توجه دیگران را به خود جلب کند انسان آشفته‌ای خواهد بود که هر آن و هر لحظه باید به مقتضای محیطی که در آن قرار گرفته رفتار خود را دگرگون سازد. چنین فردی از خود و شخصیتی که دارد بیزار خواهد شد. این قاعده درباره نحوه رفتار ما در مقابل جنس مخالف نیز به نحو بارزتری صدق می‌کند. افرادی که به صورت گوناگون رفتارها و گفتارهایی از خود بروز می‌دهند که مورد توجه جنس مخالف قرار گیرند، شخصیت متزلزل و ناتوان و حقیر خود را به نمایش می‌گذارند. این قاعده نباید احترام به جنس مخالف را خدشه‌دار کند. احترام و توجه مثبت به

اگر به جای مهر و محبت و انس، خشکی و سردی و خشونت بر فضای خانواده حاکم باشد و ضوابط اخلاقی و حدود اجتماعی، با بیانی روشن و منطقی برای افراد تبیین نشود، بدیهی است جوان آن خانواده، به دنبال راه فرار می‌گردد و دیگر به جوانب منفی آن توجه نمی‌کند؛ به‌ویژه جوانی که نیاز به ازدواج را در خود احساس کرده، اما همراهی و همدلی را در خانواده نمی‌بیند، با تنفیری که از جو حاکم احساس می‌کند، خواه ناخواه به سوی روابط پنهان کشیده می‌شود. اگر انسان بخصوص در دوره کودکی از محبت والدین سیراب نشود، در بزرگسالی معمولاً با ناهنجاری‌هایی مواجه می‌شود؛ از این رو، پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرموده است: «به کودکان و نوباوگان محبت نمایید و رحمت خود را شامل حال آنها گردانید» (فیض کاشانی، ۱۳۷۶، ج ۳، ص ۴۳۳).

۳. سستی اعتقادات و عدم پایبندی به احکام الهی

اگر کسی به احکام و دستورهای دین توجه داشته باشد و خود را مقید به عمل به آن احکام کند هیچ‌گاه تن به روابط ناسالم با نامحرمان نخواهد داد. ولی اگر به سبب ضعف و سستی در اعتقادات، به احکام الهی بی‌توجهی کند، حد و

سخنی که توأم با لحن نیکو و کرشمه باشد (شاکر، ۱۳۸۴، ج ۳، ص ۶۶۵-۶۶۶).

تأثیر کلام به قدری است که مولای متقیان از سلام کردن به زنان جوان خودداری می‌کند و می‌فرماید: «می‌ترسم از اینکه صدای آنها مرا خوش آید و از اجرم کاسته شود» (حرعاملی، ۱۳۸۰، ص ۶۷).

ب. خودنمایی از طریق زینت و آرایش: در اسلام زینت و آرایش برای همسران سفارش شده است به شرط اینکه ابراز و اظهار زینت در خانه باشد. اما نباید انسان برای جلب توجه جنس مخالف، خود را به انواع آرایش‌ها مزین کند. در این زمینه، خداوند در قرآن می‌فرماید: زینت و آرایش خود را جز آنچه قهراً (حدود شرعی) ظاهر می‌شود بر بیگانه آشکار ن سازند و باید سینه و دوش خود را با مقنعه بپوشانند (نور: ۳۱). منظور از «زینت زنان»، زینت‌هایی است که تا زن آنها را آشکار نکند آشکار نمی‌شوند؛ مانند گوشواره، گردنبند، خلخال، موی سر، لباس‌های زینتی که زن از زیر لباس ظاهری می‌پوشد و مانند آن. این زینت‌ها به حکم ﴿وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ﴾، آشکار کردنش حرام است، البته آن‌گاه که زن آنها را پوشیده باشد، وگرنه نشان دادن آنها به تنهایی حرام نیست. ضمناً مراد از زینت، مواضع زینت است (قرشی، ۱۳۷۷، ج ۷، ص ۲۱۱).

۵. توسعه وسایل ارتباط جمعی

از جمله مهم‌ترین عوامل تغییرات اجتماعی در جوامع پیشرفته، رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی هستند. در سال‌های گذشته توسعه وسایل ارتباط جمعی بخصوص تلفن همراه و اینترنت، حجم و کیفیت روابط انسانی را تحت تأثیر خود قرار داده است. یکی از عوامل تأثیرگذار در روابط دختر و پسر، رسانه، اینترنت و... می‌باشد. برخی کارشناسان معتقدند: الگویی که از روابط دختر

افرادی که در اطراف ما هستند با رفتار مبتنی بر خودنمایی تفاوت می‌کند. هدف رفتار خودنمایی متوجه فرد خودنماست، درحالی‌که هدف انسانی که به دیگران احترام می‌گذارد، رعایت اصول و ارزش‌های انسانی است که فرد به آن معتقد و پایبند است (احمدی، ۱۳۷۲، ص ۱۱۱).

انواع خودنمایی: خودنمایی برای جلب توجه جنس مخالف، ممکن است به صورت‌های مختلفی صورت گیرد که در ذیل، به برخی از آنها اشاره می‌شود:

الف. خودنمایی از طریق نحوه سخن گفتن: منظور از قسم اول، این است که زنان در برابر مردان آهنگ سخن گفتن را نازک و لطیف کنند، تا دل او را دچار ریبه و خیال‌های شیطانی نموده شهوتش را برانگیزانند و در نتیجه، آن مردی که در دل بیمار است به طمع بیفتد و منظور از بیماری دل، نداشتن نیروی ایمان است؛ آن نیرویی که آدمی را از میل به سوی شهوات باز می‌دارد (طباطبائی، ۱۳۷۴، ج ۱۶، ص ۴۶۱). قرآن کریم برای جلوگیری از روابط ناسالم میان زنان و مردان می‌فرماید: ﴿فَلَا تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا﴾ (احزاب: ۳۲)؛ ای زنان پیامبر! شما اگر تقوا داشته باشید، مانند احدی از زنان دیگر نیستید، پس در سخن دلربایی نکنید که شخص بیمار دل به طمع می‌افتد، و سخن نیکو بگویید.

یعنی در سخن خود نرمی و خضوع ننمایید و آهنگ صدایتان را فریبنده مسازید؛ چون در این صورت، اگر با مردان سخن بگویید موجب تحریک شهوت و ریبه در آنها می‌گردید و مردان بیمار دلی که ایمان ضعیفی دارند دچار خیالات شیطانی و شهوت می‌شوند و درباره شما به طمع می‌افتند و میل به شهوات و فحشا می‌یابند؛ پس سخن معمول و مستقیم بگویید که فقط مدلول کلام شما را برساند؛ سخنی که شرع و عرف اسلامی آن را بپسندد نه

ب. پیامد اخروی

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «هر کس با زنی نامحرم شوخی کند، برای هر کلمه که به او گفته است، هزار سال در آتش دوزخ او را زندانی می‌کنند» (صدوق، ۱۳۶۴، ص ۲۸۳).

راه‌کارهای پیش‌گیری و برون‌رفت از رابطه ناسالم دختر و پسر

لازمه حل معضل فردی و اجتماعی روابط ناسالم دختر و پسر، هماهنگی بین دولت و نهادهای فرهنگی و اجتماعی، مثل رسانه، مدرسه و خانواده، می‌باشد که با فرهنگ‌سازی درست و کارشناسی شده این روابط را ریشه‌کن کنند. در ذیل، راه‌کارهایی برای جلوگیری از این معضل اخلاقی پیشنهاد می‌شود:

۱. **تقویت باورهای دینی:** اصلی‌ترین راه پیش‌گیری از آسیب‌های اجتماعی، از جمله روابط ناسالم دختر و پسر، تقویت باورهای دینی و اخلاقی در جوانان است. ارزش‌ها و باورهای دینی می‌توانند غرایز بشر را در جهت صحیح هدایت کرده و خواسته‌ها و تمایلات او را اصلاح نماید.

رشد و تعالی عملی اعتقادات و باورهای دینی، محصول شناخت صحیح و آگاهانه از معارف و حقایق دینی است. هر قدر انسان بتواند مطالعات دینی خود را بالا برده و اصول دین خود را مستحکم نماید، به همان میزان احتمال انحراف او در عمل کاهش خواهد یافت. امیرمؤمنان علی علیه السلام می‌فرماید: «دانش بیاموزید که آموزش آن حسنه است... به وسیله علم، خداوند اطاعت و عبادت می‌شود و با علم، خداوند شناخته می‌شود و به وسیله علم، صله ارحام انجام می‌شود و حلال و حرام الهی شناخته می‌گردد» (مجلسی، بی‌تا، ج ۱، ص ۱۶۶).

۲. **عدم مصاحبت با دوستان ناسالم و بدخواه:** دوستی و دوست‌یابی یک ضرورت اجتماعی است، اما نباید با هر

و پسر در رسانه به نمایش گذاشته می‌شود با توجه به میزان تأثیرگذاری رسانه‌ای پرمخاطب مثل تلویزیون و به دنبال آن تأثیرپذیری جامعه از آموزه‌های این رسانه، جای بحث و تأمل دارد. نشان دادن روابط آزاد و نامشروع دختر و پسر در سریال‌ها می‌تواند به نوعی باعث ترویج و دامن زدن به این نوع از روابط بین دختران و پسران - که در بحث‌های روان‌شناسی به آن رفتارهای ناهمساز یا ناهنجار می‌گوییم - شود.

عواقب روابط پنهانی از منظر روایات

روابط دختر و پسر اگر از طریق شرعی و قانونی نباشد، پیامدهای دنیوی و اخروی بسیاری به دنبال دارد. در ذیل، به چند نمونه از روایات در این زمینه، اشاره می‌شود:

الف. پیامد دنیوی

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله می‌فرماید: «بین مردان و زنان نامحرم جدایی بیندازید؛ زیرا زمانی که دیدار و نگاه‌ها ردوبدل گردد، درد بی‌درمان به وجود می‌آید» (محفوظی، ۱۳۸۸، ص ۲۴۲).

امیرمؤمنان علی علیه السلام نیز درباره سخن گفتن با زن نامحرم می‌فرماید: «ای بندگان خدا! بدانید که... گفت‌وگو و اختلاط مردان با زنان نامحرم سبب نزول بلا و بدبختی خواهد شد، و دل‌ها را منحرف می‌سازد، و پیوسته به زنان چشم دوختن، نور دیده را خاموش می‌گرداند، و همچنین با گوشه چشم به نامحرم نگاه کردن، از حيله و دام‌های شیطان است» (مجلسی، بی‌تا، ج ۷۴، ص ۲۹۱).

منظور از «با گوشه چشم» آن است که شیطان ملعون گاهی انسان را وسوسه می‌کند و می‌گوید: یک لحظه به این زن بنگر و فوری چشمت را برگردان که همین کار باعث نگاه‌های بعدی و مقدمه گناهان بزرگ خواهد شد (محمدی‌نیا، ۱۳۷۹، ص ۴۷۱).

کسی طرح دوستی ریخت و با هر ناپاکی معاشرت نمود. اگر احتیاط‌های لازم را رعایت نکنیم و با هر کسی دوست شویم و با هر انسان آلوده دامانی هم صحبت گردیم، دل‌مان بیمار خواهد شد و چشم بصیرت را از دست خواهیم داد و همه اینها عوامل سقوط و تباهی انسان خواهد بود.

به همین خاطر، انسان باید در انتخاب دوست خیلی دقت کند؛ چراکه همنشینی تأثیر فراوانی بر انسان می‌گذارد. دوست، می‌تواند انسان را به خدا نزدیک کند و یا به شیطان و اهداف او هدایت نماید. اگر بخواهیم گرفتار روابط ناسالم و نامشروع نشویم، باید در انتخاب دوست دقت کنیم و اگر دیدیم دوست، ما را به گناه سوق می‌دهد سریعاً با او قطع رابطه کنیم. در روایات نیز از چنین دوستی نهی شده است. امیرمؤمنان علی علیه السلام در وصیتی به امام حسن علیه السلام می‌فرماید: «و از مراکز بدن نام بپرهیز، از مجالسی که مورد سوءظن است دوری کن و بدان که رفیق بد، دوست خود را فریب می‌دهد و میل او را به کارهای ناپسند تحریک می‌کند و سرانجام آلوده‌اش می‌سازد» (مجلسی، بی تا، ج ۷۲، ص ۹۰).

۳. ازدواج و ارضای صحیح غریزه جنسی: بهترین راه برای پیشگیری و جلوگیری از روابط ناسالم بین دختر و پسر، ارضای صحیح غریزه جنسی از طریق ازدواج است.

غریزه جنسی از نعمت‌های بزرگ الهی است. در عین حال، برای ارضای این غریزه نیز، همچون سایر غرایز، حدود و شرایطی هست و تجاوز از آن قیود و نادیده گرفتن آن محدودیت‌ها، در هیچ شرایطی مجاز نیست (مصباح، ۱۳۸۳، ج ۲، ص ۲۴۵). از دیدگاه اسلام، تنها راه مشروع و مقبول ارضای غریزه جنسی «ازدواج» است.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم در یک خطاب کلی به همه جوانان می‌فرماید: «ای جوانان! هر کدام که می‌توانید، ازدواج کنید؛ زیرا ازدواج موجب عفت چشم و پاک دامنی می‌شود و هر

کسی که امکان ازدواج ندارد، برای فرونشاندن آتش شهوت خود، روزه بگیرد» (محمدی ری شهری، ۱۳۸۹، ص ۵۲).

در روایات متعددی این حقیقت بیان شده است که اگر کسی به سبب ترس از فقر و مشکلات اقتصادی از ازدواج خودداری کند، در حقیقت، نسبت به خداوند بدگمان است؛ زیرا خداوند وعده تأمین روزی را داده است: ﴿ان یكونوا فقراء یغنیهم الله من فضله﴾ (نور: ۳۲). امام صادق علیه السلام در این باره می‌فرماید: «کسی که به سبب ترس از فقر ازدواج نکند، نسبت به خداوند بدگمان است» (صدوق، ۱۳۶۳، ج ۳، ص ۳۸۵).

همچنین راه‌های دیگری برای پیشگیری از روابط ناسالم پیشنهاد می‌شود:

- تسهیل و فراهم‌سازی ازدواج جوانان؛

- آموزش پیامدها و آسیب‌های این‌گونه روابط به

جوانان؛

- ارائه مطالب مفید در این زمینه در کتاب‌های درسی

مقطع دبیرستان و دانشگاه؛

- تربیت صحیح فرزندان توسط خانواده و آشنا کردن

آنها به مسائل دینی؛

- کسب آگاهی و دانش از واقعیت‌های جنس مخالف؛

- پیشگیری از خیال‌پردازی و آرمان‌گرایی در مورد

جنس مخالف.

نتیجه‌گیری

نتایجی که از این تحقیق به دست آمد نشان می‌دهد لازمه خوشبختی و سعادت انسان در دو جهان، برقراری روابط بر اساس دستور دین مبین اسلام می‌باشد؛ در غیر این صورت، در برقراری روابط غیرمتعارف و پنهانی میان دختر و پسر، آسیب‌های اخلاقی متوجه هر دو جنس می‌شود، اما دامنه و شدت آن در دختران در مقایسه با

منابع .....

- آیت‌اللهی، زهرا، ۱۳۹۱، *اخلاق خانواده*، چ سیزدهم، قم، معارف.
- ابن ابی‌جمهور، محمدبن زین‌الدین، ۱۳۶۲، *عوالی اللئالی*، تحقیق مجتبی عراقی، قم، سیدالشهداء.
- احمدی، علی‌اصغر، ۱۳۷۲، *تحلیلی تربیتی بر روابط دختر و پسر در ایران*، تهران، انجمن اولیا و مربیان جمهوری اسلامی ایران.
- احمدی، محمدرضا، ۱۳۹۱، *روابط دختر و پسر*، چ سیزدهم، قم، معارف.
- اسفندیاری، سرور، ۱۳۸۵، «آموزش عالی: تفکیک یا اختلاط»، *گزینۀ برتر*، پیام زن، ش ۱۷۵، ص ۱۷-۸.
- جوان، عبدالله، ۱۳۸۷، *بررسی روابط دختر و پسر در ایران*، قم، دفتر عقل.
- حراعلمی، محمدبن حسن، ۱۳۸۰، *آداب معاشرت*، ترجمۀ محمدعلی فارابی، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی آستان قدس رضوی.
- حسینی، داود، ۱۳۸۹، *روابط سالم در خانواده*، چ سیزدهم، قم، بوستان کتاب.
- حسینی، مجتبی، ۱۳۹۰، *رساله دانشجویی*، چ بیست و پنجم، قم، معارف.
- حکیمی، محمدرضا، ۱۳۸۰، *الحیة*، ترجمۀ احمد آرام، تهران، دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، ۱۴۱۲ق، *المفردات فی غریب القرآن*، دمشق، دارالعلم.
- شاکر، کمال مصطفی، ۱۳۸۴، *ترجمه خلاصه تفسیر المیزان*، ترجمۀ فاطمه مشایخ، تهران، اسلام.
- شریفی، احمدحسین، ۱۳۹۰، *آیین زندگی*، چ هفتاد و چهارم، قم، معارف.
- شعرانی، عبدالوهاب بن احمد، بی‌نا، *لواقح الانوار القدسیه فی بیان العهود المحمدیه*، تصحیح ابراهیم محمدعبدالسلام، بیروت، دارالکتب العلمیه.
- صدوق، محمدبن علی، ۱۳۶۴، *ثواب الاعمال و عقاب الاعمال*، قم، منشورات الرضی.
- صدوق، محمدبن علی، ۱۳۶۳، *من لایحضره الفقیه*، قم، جامعۀ مدرسین.
- طباطبائی، سیدمحمدحسین، ۱۳۷۴، *تفسیر المیزان*، ترجمۀ سیدمحمدباقر موسوی همدانی، قم، جامعۀ مدرسین.

پسران به مراتب بیشتر می‌باشد. از جمله آسیب‌های اخلاقی روابط پنهانی که متوجه دختر و پسر می‌شود عبارتند از: بسی عفتی و آبروریزی، تأخیر در ازدواج، افزایش بی‌اعتمادی و سوءظن، فروپاشی خانواده، تسلط شیطان و از دست دادن کرامت انسانی.

انسان برای اینکه از روابط پنهانی دور بماند باید ضمن شناسایی علل و عوامل این امر، از آنها اجتناب ورزد. مهم‌ترین علل و منشأ روابط پنهانی عبارتند از: چشم‌چرانی و نگاه‌های هوس‌آلود، خودنمایی و تحریک جنس مخالف، سستی اعتقادات و عدم پایبندی به احکام الهی و کمبود محبت در خانواده. پس برای در امان ماندن از این آسیب‌ها، باید اولاً، ایمان خود را به خداوند تقویت کنیم و در محضر خدا گناه نکنیم و آگاهی و اطلاعات خود را از ضررهای این ارتباط افزایش دهیم و در مواجهه با جنس مخالف احساسی عمل نکنیم، با افراد بدخواه و دوستان ناباب معاشرت نداشته باشیم و غریزهٔ جنسی خود را از راه صحیح و مشروع و با ازدواج کردن کنترل کنیم.

- فیض کاشانی، ملأ محسن، ۱۳۷۶، *المحجة البيضاء فسی*
تهذیب الاحیاء، تصحیح علی اکبر غفاری، قم، جامعه
مدرسین.
- قزائنی، محسن، ۱۳۸۸، *تفسیر نور*، تهران، مرکز فرهنگی
درس‌هایی از قرآن.
- قرشی، علی اکبر، ۱۳۷۷، *تفسیر احسن الحدیث*، تهران، بنیاد بعثت.
مجلسی، محمدباقر، بسی‌تا، *بحار الانوار*، تحقیق محمدباقر
محمودی، بیروت، دار احیاء التراث العربی.
- مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۶ق، *روضه المتقین*، تحقیق علی پناه
اشتهدادی و حسین موسوی کرمانی، قم، بنیاد فرهنگ اسلامی.
مجلسی، محمدباقر، ۱۳۶۳، *مرآة العقول*، تحقیق سیدهاشم رسولی
محلاتی، تهران، دارالکتب الاسلامیه.
- محموظی، عباس، ۱۳۸۸، *اخلاق اسلامی*، قم، مشهور.
محمدی ری شهری، محمد، ۱۳۸۹، *تحکیم خانواده از نگاه قرآن و
حدیث*، ترجمه حمیدرضا شیخی، قم، دارالحدیث.
- محمدی نیا، اسدالله، ۱۳۷۹، *بهشت جوانان*، قم، سبط اکبر.
مسجدجامعی، علیرضا، ۱۳۸۶، *اسلام آئین برگزیده: نگاهی
اسلامی به دین‌شناسی تطبیقی*، تهران، وزارت فرهنگ و ارشاد
اسلامی.
- مصباح، محمدتقی، ۱۳۸۳، *اخلاق در قرآن*، تحقیق محمدحسین
اسکندری، قم، مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی رضی
مطهری، مرتضی، ۱۳۷۷، *مجموعه آثار*، قم، صدرا.
- نراقی، ملأ احمد، ۱۳۵۱، *معراج السعاده*، تهران، علمی و فرهنگی.
نیکزاد، عباس، ۱۳۸۳، «روابط زن و مرد از دیدگاه اسلام: ترویج،
تعطیل، تعدیل»، *کتاب زنان*، ش ۲۵، ص ۱۱۷-۱۵۱.
- هرمز، حسن و محمود محمدی، ۱۳۹۰، *در سنامه گلبرگ احکام*،
قم، یاد اندیشه.